

QUO VADIS PROROGACE?

VLADIMÍR DOLEŽEL

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstract in original language:

Příspěvek se zabývá otázkou prorogačního ujednání, jakožto nejsilnějšího projevu autonomie vůle stran v oblasti mezinárodního práva procesního. Do budoucna lze počítat se třemi základními právními předpisy: novým ZMPS, nařízením Brusel I a konvencí o dohodách o volbě soudu. Tyto tři předpisy jsou podrobeny komparaci s cílem nejen rozebrat jejich obsah, ale i zjistit jejich limity a vzájemný vztah. Jako výsledek je na konci uvedeno shrnutí o pravděpodobné budoucí situaci v oblasti prorogace.

Key words in original language:

Prorogace; volba soudu; fórum; konvence o volbě soudu; nařízení Brusel I.

Abstract:

This paper deals with a prorogation clause, as the most important sign of will of parties in international procedural law. In the future, there will be 3 main legal documents in the area: new PIL, regulation Brussels I and Convention on choice of court agreements. These documents are being compared with the aim not only to analyze them, but also find out their limits and their interaction. As a result a summary on likely situation in prorogation in the future is given at the end.

Key words:

Prorogation; choice of court agreement; forum; convention on choice of court agreements; regulation Brussels I.

Český právní řád prochází obdobím bouřlivých změn. Zásadní změnou byl vstup České republiky mezi členské země Evropské unie, který přinesl přednostní aplikaci evropského práva¹. Současná vláda pokračuje v pracích na reformě stávajících a tvorbě nových právních kodexů. Vznikl nový trestní zákon, připravuje se nový civilní kodex². Změn ušetřena nezůstala ani oblast mezinárodního práva soukromého. Novou podobu má získat i zákon o mezinárodním právu soukromém³ (dále jen "nový ZMPS"). Ten již prošel připomínkovým řízením a oproti původnímu návrhu doznal v některých částech významných změn. Dle

1Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1.vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 67.

² Podrobnosti o chystaných změnách lze nalézt zde <http://www.reformajustice.cz>

³ Text návrhu je dostupný na adrese http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Zakon_o_mezinarodnim_pravu_soukromem_po_pripominkach.pdf [cit. 18.6.2009]

představ ministerstva spravedlnosti by nový ZMPS měl nabýt účinnosti ve stejný den jako nový občanský zákoník a obchodní zákon⁴.

Statické však není ani dění na mezinárodní právní scéně. Vznikají návrhy nových konvencí a mezinárodních smluv. Mezinárodní organizace zabývající se mezinárodním právem soukromým plní své poslání a produkují nové a nové návrhy směřující ke zjednodušení a globalizování mezinárodních právních vztahů v oblasti civilního práva. Jedním z těchto produktů je text konvence o dohodách o volbě soudu, ze dne 30. června 2005 (dále jen "CCCA")⁵, která vznikla v rámci globální mezivládní organizace Haagská konference o mezinárodním právu soukromém⁶. CCCA je již nyní široce diskutovaným nástrojem, byť zatím není účinná⁷. CCCA bude existovat vedle Nařízení (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen "nařízení Brusel I")⁸, Bruselské a Luganské úmluvy a také vedle národních právních úprav. Cílem CCCA je sjednotit úpravu exkluzivní prorogace.

Tento příspěvek si dává za cíl nastínit budoucí stav v oblasti právní úpravy prorogačního ujednání, jakožto nejvýznamnějšího projevu autonomie vůle stan v oblasti mezinárodního práva procesního. Zkoumány tak budou shody, rozdíly a způsob vzájemné koexistence mezi novým ZMPS, CCCA a nařízením Brusel I v otázce prorogačního ujednání.

Převládající metodou uchopení problematiky bude komparace příslušných ustanovení na základě jejich analýzy. Tím by měly být přehledně zobrazeny rozdíly v jednotlivých právních úpravách v důsledku čehož bude možné stanovit způsoby vzájemné interakce mezi zkoumanými právními předpisy. Předpisy budou podrobeny komparaci v ustáleném pořadí: nový ZMPS, nařízení Brusel I, CCCA.

1. SYSTEMATIKA PROROGAČNÍCH NOREM

Již se samotné povahy předpisů, v němž jsou příslušné normy zakotveny vyplývají odlišnosti v systematice. Zatímco nový ZMPS a nařízení Brusel I jsou právními předpisy s širší věcnou

⁴Viz <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/zakon-o-mezinarodnim-pravu-soukromem/obecna-vychodiska-navrhu-obchodniho-zakoniku.html> [cit. 3.5.2009]

⁵ Text konvence je dostupný na adrese http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=98 [cit. 3.5.2009]

⁶ Pro bližší informace <http://www.hcch.net> [cit. 3.5.2009]

⁷ Podle čl. 31 CCCA nabude CCCA účinnost prvního dne měsíce následujícího po 3 měsících od uložení ratifikace či akceptace či akcese druhého státu. Ke dni tohoto příspěvku CCCA ratifikovalo Mexiko a podepsaly USA a EU. Aktuální stav lze nalézt na adrese http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=98 [cit. 3.5.2009]

⁸ Text nařízení je dostupný na adrese <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?checktexts=checkbox&val=258092%3Acs&pos=7&page=1&lang=cs&pgs=10&nbl=8&list=480817%3Acs%2C451583%3Acs%2C432569%3Acs%2C274261%3Acs%2C261587%3Acs%2C260050%3Acs%2C258092%3Acs%2C258091%3Acs%2C&hwords=&action=GO&visu=%23texte> [cit. 3.5.2009]

působností, v nichž se jen určité normy zabývají otázkou prorogace, CCCA je mezinárodní smlouvou, jejímž předmětem je ujednání o volně soudu (prorogace) a uznání a výkon rozhodnutí vydaných na základě takového ujednání⁹.

Prorogace je v novém ZMPS upravena v ust. §85, §86 a §88. Ustanovení §85 se týká prorogace českých soudů. Prorogace zahraničních soudů, tedy z pohledu České republiky derogace pravomoci českých soudů, je upravena v ust. §86 nového ZMPS. Jak ust. §85, tak §86 představují obecná ustanovení o prorogaci. Ust. §88 nového ZMPS je ustanovením speciálním vůči oběma prvně jmenovaným, upravující prorogaci v pracovních vztazích.

Nařízení Brusel I se prorogací zabývá zejména v ust. čl. 23. Někdy je za specifickou verzi prorogace považována i úprava obsažená v čl. 24 nařízení Brusel I. Jiní autoři tuto normu označují termínem “podřízení se řízení” a neřadí ji mezi prorogační ustanovení. Speciální normy upravující prorogaci v oblastech pojistných, spotřebitelských a pracovních vztahů jsou obsaženy v čl. 13,17 a 21. Předřazení *lex specialis* v čl. 13,17 a 21 nařízení Brusel I před obecnou úpravou obsaženou v čl. 23 je poněkud nezvyklé. Obvykle jsou *lex specialis* umístěna za *lex generalis*. Tato odchylka však na povaze ustanovení čl. 13,17 a 21 nařízení Brusel I jako *lex specialis* nic nemění¹⁰. Z hlediska vzájemného poměru pak v oblastech, které normy obsažené v čl. 13,17 a 21 nařízení Brusel I neupravují (např. otázka formy), bude nutné aplikovat pravidla obsažená v čl. 23.

V CCCA je prorogace upravena v oddílu I a II. Oddíl I je představován čl. 1-4 a je věnován samotné prorogační dohodě, její definici a definici termínů s prorogací spojených. Oddíl II, tvořený čl. 5-7 pak stanovuje signatářským státům povinnosti a práva v případech uzavření prorogační dohody v režimu CCCA. CCCA neobsahuje žádná *lex specialis* pro specifické oblasti právních vztahů.

Zachování systematiky, kdy se explicitně odděluje režim prorogace a režim derogace je typickým znakem české právní úpravy prorogace. Domnívám se, že se jedná o projev národního původu právního předpisu. Vzhledem k působnosti norem nového ZMPS pouze na území České republiky se domnívám, že zachování odděleného režimu prorogace a derogace je vhodné, a to z důvodu srozumitelnosti a aplikační jednoduchosti. Nařízení Brusel I ani CCCA žádná ustanovení o derogaci neobsahují. To je pravděpodobně dáno mezinárodním původem obou norem¹¹. Nařízení Brusel I působí na území ES mimo Dánska¹² a CCCA na území signatářských států a výslovná úprava derogace by tak na rozdíl od úpravy vtahující se pouze k jednomu státu znamenala komplikaci a zesložnění systému prorogace norem o

⁹ Všechny tři srovnávané právní předpisy obsahují ustanovení o uznávání a výkonu rozhodnutí vydaných v jimi určeném režimu. Tento příspěvek se však věnuje výhradně otázce prorogačního ujednání jako takového.

¹⁰ Podobně Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Brno: MU v Brně, 2000. ISBN 80-210-1867-4. s.181.

¹¹ Nařízení vzniklo transformací z tzv. Bruselské úmluvy.

¹² Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 127.

prorogaci. Nový ZMPS se však zřejmě inspiroval nařízením Brusel I v oblasti prorogace v pracovních vztazích. Ačkoliv prorogace v pracovních vztazích byla možná i dle současného znění ZMPS, tento na rozdíl od nového ZMPS žádnou speciální normu pro tuto oblast neobsahoval.

2. VĚCNÁ PŮSOBNOST

Věcná působnost norem o prorogaci vymezuje oblast právních vztahů u kterých lze pravomoc soudů prorogovat. Jedná se proto o stěžejní otázku.

Nový ZMPS vymezuje věcnou působnost norem o prorogaci v ust. §85 a §86 slovy “ve věcech závazkových a jiných majetkových práv.” Dovětek “a jiných majetkových práv” byl do nového ZMPS doplněn v připomínkovém řízení, neboť věcná působnost na věci závazkové byla užší než věcná působnost ve stávajícím zákonu č.97/1963Sb, o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen “stávající ZMPS”)13. V ust. §88 je věcná působnost vymezena na “věci pracovní”. Důvodová zpráva tyto termíny nijak nekonkretizuje. Všechny termíny - pracovní právo a závazkové právo i majetková práva jsou standardními termíny české právní terminologie a ačkoliv se jistě vyskytnou otázky jejich výkladu v mezních situacích, bude se nejspíše jednat o minoritní problematiku. Limity věcné působnosti ust. §85 a §86 nového ZMPS mohou být otázky sporů z porušování práv k nehmotným statkům, či některé instituty rodinného práva, jako např. výživné manžela. V obou případech zřejmě budou nastolené otázky spadat pod prorogační ustanovení, neboť u nich lze sledovat obvykle určitý majetkový reflex. Je pravděpodobné, že oba termíny budou justiční praxí vykládány extenzivně, tak jako tomu bylo u termínu “majetkové spory” použitého ve stávajícím ZMPS14

Věcná působnost čl. 23 nařízení Brusel I i dalších výše uvedených článků upravujících prorogaci v nařízení Brusel I je dána věcnou působností nařízení Brusel I samotného, upravenou v čl. 1 odst. 1 - věci občanské a obchodní, s omezeními uvedenými v čl. 1 odst. 2. nařízení Brusel I. Termín “věci občanské a obchodní” je třeba vykládat autonomně15. Právo ES obecně nerozlišuje mezi oblastí práva soukromého a veřejného, významná část judikatury, zabývající se výkladem termínu “věci občanské a obchodní” je proto soustředěna na určení věcí občanských a obchodních z tohoto pohledu a vymezení působnosti nařízení Brusel I vůči aktům veřejné moci a právním vztahům s veřejnou mocí16. Pro českého právníka je taková

¹³ K tomu blíže Doležel, V. Comparison of provisions on prorogation in current and proposed versions of the Czech statute on private international law and regulation (ES) No. 44/2001. In Dny práva - 2008-Days of Law. 1. vyd. Brno:Tribun EU s.r.o., 2008. ISBN 978-80-210-4733-4.

¹⁴ Kučera, Z., Tichý, L. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 11-057-89. s. 222.

¹⁵ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 128.

¹⁶ Blíže Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 130.

otázka hůře pochopitelná, neboť v českém právu je prorogace čistě soukromoprávní institut a hranice mezi soukromým a veřejným právem je v českém právním řádu vymezena jasněji než v právu ES. Z hraničních rozhodnutí ESD v rozsudku De Cavel II¹⁷ připustil aplikaci Bruselské úmluvy na předběžné opatření ohledně plateb měsíčního výživného mezi manželi a naopak rozsudkem De Cavel I¹⁸ nepřipustil aplikaci na ochranné opatření zmrazení majetku při rozvodovém řízení. Spory z práv k nehmotným statkům zřejmě pod rozsah nařízení Brusel I spadat budou. Celkově lze říci, že nařízení Brusel I upravuje užší oblast vztahů než nový ZMPS.

Na prorogaci ve věcech občanských a obchodních je zaměřena i věcná působnost CCCA. V jejím případě je však velmi zajímavá otázka určování obsahu těchto pojmů. CCCA ve svých ustanoveních definuje mnohé pojmy. Avšak termíny občanské a obchodní definuje jen částečně, a to negativním vymezením v čl. 2 CCCA. Podle toho se CCCA nevztahuje zejména na prorogační ujednání ve spotřebitelských a pracovněprávních vztazích, včetně smluv z kolektivního vyjednávání (čl. 2 odst. 1 CCCA). Další limity jsou stanoveny v ust. čl. 2 odst. 2 CCCA. Naopak podle CCCA je možné sjednávat prorogační ustanovení ve věcech pojištění a zajištění (čl. 17 CCCA), ovšem vzhledem ke znění čl. 2 odst. 1 písm a) CCCA se bude muset jednat o pojistné smlouvy mezi profesionály a nikoliv pojištění poskytovaná spotřebiteli. Pro další výklad pojmů občanský a obchodní CCCA uvádí v ust. čl. 23, že konvence má být vykládána s ohledem na její mezinárodní charakter a s nutností zajištění její uniformní aplikace. Jedná se o standardní přístup k výkladu mezinárodních pramenů práva¹⁹. V podobném smyslu se vyjadřuje Evropský soudní dvůr (dále jen "ESD") směrem k autonomnímu výkladu některých termínů použitých v nařízení Brusel I. Vystává tak zajímavá otázka, na kolik může výklad termínů "věci občanské a obchodní" podaný ESD sloužit k výkladu stejných termínů obsažených v CCCA. Je jisté, že ESD nebyla svěřena pravomoc k výkladu CCCA. Taková pravomoc ohledně CCCA nebyla svěřena žádné instituci. ESD judikoval, že pojmy "občanské a obchodní" obsažené v nařízení Brusel I mají být vykládány autonomně, tedy bez závislosti na národním právním řádu, a tedy lze říci v souladu s mezinárodním charakterem. Při konkrétních případech, kdy byly ve sporech vymezovány limity věcí občanských a obchodních, pak ESD v tomto směru postupoval. Nevycházel z národního právního řádu, ale ze studia mnohých právních řádů, čímž naplnil požadavek ohledu na mezinárodní charakter. Domnívám se proto, že vymezení pojmů podané ESD je dalece lepším vodítkem než vymezení podávané národními soudy nebo dokonce výklad těchto pojmů prismatem národního právního řádu.

3. OSOBNÍ PŮSOBNOST NOREM A PODMÍNKY PROROGACE

Samotné vymezování osobní působnosti norem o prorogaci by bylo velmi jednoduché, v této oblasti nelze předpokládat výrazné rozdíly. Určité skupiny osob však požívají zvláštní

¹⁷ Rozsudek ESD č. 120/79 Louise de Cavel v. Jacques de Cavel

¹⁸ Rozsudek ESD č. 143/78 Jacques de Cavel v. Louise de Cavel

¹⁹ Blíže Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 4. vyd. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-037-6. s.196n.

ochrany, díky čemuž je možnost sjednávání prorogačního ujednání s nimi omezeno nebo vázáno na splnění určitých podmínek. Vzhledem k tomu, že obě tyto otázky se týkají určité skupiny osob, spojím je dohromady.

Nový ZMPS nevymezuje v žádné ze zkoumaných norem zvláštní osobní působnost. Zvláštní podmínky pro derogaci pravomoci českých soudů jsou dány v ust. §86 odst. 1 věta druhá nového ZMPS, které zní “Ve věcech pojištění a spotřebitelských smluv je takové ujednání přípustné jen po vzniku sporu nebo jestliže umožňuje pouze pojistníkovi, pojištěnému, jiné oprávněné osobě, poškozenému nebo spotřebiteli zahájit řízení u soudu jiného státu.” Tím zajišťuje beneficentům právní úpravy spotřebitelských a pojistných smluv vyšší míru ochrany a omezuje možnosti sjednání prorogace časově i prostorově. Pro oblast pracovních vztahů disponuje ust. §88 odst. 2 nového ZMPS analogii citované úpravy pro pojistné a spotřebitelské smlouvy. Nový ZMPS tak překročil stín stávajícího ZMPS, který rozlišoval mezi právníky a fyzickými osobami²⁰.

Jak jsem již uvedl výše, nařízení Brusel I se nezabývá explicitně derogací pravomoci. Z hlediska subjektu nerozlišuje mezi právníky a fyzickými osobami. Podmínkou aplikovatelnosti čl. 23 odst. 1. nařízení Brusel I však je, aby alespoň jedna strana, lhostejno zda žalobce či žalovaný, měla bydliště na území ES a zároveň musí být prorogován soud členského státu. Nařízení Brusel I rovněž limituje možnosti prorogace pouze na soudy členských států²¹. Toto omezení je logické vzhledem k povaze nařízení. Speciální normy o prorogaci obsažené v čl. 13,17,21 shodně upravují vztahy, kdy jedna ze stran je výrazně ekonomicky silnější. Z důvodu ochrany slabší strany proto stanovují pro možnost sjednání prorogace další omezení a podmínky. Ve vztazích pojistných, spotřebitelských a pracovních smluv může být prorogace sjednána pouze po zahájení sporu a ve prospěch slabší strany, aby tato mohla zahájit spor i u jiných soudů než těch určených v nařízení Brusel I²². I v tomto bodu lze spatřovat inspiraci nového ZMPS nařízením Brusel I.

U CCCA žádná z norem nemá zvláštní osobní působnost. Vzhledem k tomu, že vztahy spotřebitelské a pracovní jsou vyloučeny z dosahu CCCA, neobsahuje CCCA pro prorogaci ani žádnou zvláštní podmínku.

4. FORMA PROROGAČNÍ DOLOŽKY

Nový ZMPS vyžaduje pro prorogační dohodu písemnou formu jak pro prorogaci dle ust. §85, §88, tak pro derogaci dle ust. §86. Není povinnost, aby dohoda byla uzavřena na jedné listině. Vyhovuje i situace, kdy dohoda byla sjednána ústně a následně písemně potvrzena. Nový ZMPS se nevyslovuje k méně tradičním způsobům uzavírání smluv. Zatímco fax může být považován dodržení písemné formy, u e-mailu bude záležet zda bude elektronicky podepsán.

²⁰ K tomu blíže Kučera, Z., Tichý, L. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 11-057-89. s. 224.

²¹ Oficiální překlad Nařízení je v tomto místě zavádějící a evokuje možnost prorogovat prostřednictvím čl. 23 pouze soudy bydliště strany. Jedná se o chybný překlad. Anglická a německá verze textu Nařízení umožňuje prorogaci soudů jakéhokoliv členského státu.

²² Pro bližší detaily u jednotlivých typů smluv - viz text nařízení Brusel I.

Nařízení Brusel I je výrazně benevolentnější. Požaduje sice písemnou formu, ale v důsledku praktik a zvyklostí připouští i dohodu ústní nebo dokonce konkludentní. Nadto se nařízení Brusel I explicitně vyjadřuje k elektronickým způsobům komunikace, které, pokud umožňují trvalý záznam dohody, staví na roveň s písemnou formou. I zde bude možno dohodu uzavřít na jednom či více dokumentech.

CCCA je z pohledu formy prorogační doložky poměrně striktní. Je vyžadována písemná forma, přičemž tato je blíže specifikována v čl. 3, písm. c). V první řadě je pro zachování písemné formy dostačující, je-li sjednaná prorogační dohoda písemně potvrzena. Přitom se za písemnou formu považuje papírová podoba nebo jiná podoba komunikace, která umožňuje zachování obsahu informací a jeho pozdější vyvolání. Bohužel CCCA neumožňuje prorogaci v důsledku praktik zavedených mezi stranami či obchodních zvyklostí.

Společně všem normám je, že pod písemnou formu nezahrnují ujednání o prorogaci obsažené v obchodních podmínkách na zadní straně formulářové smlouvy. Nejedná se explicitní ustanovení, ale k tomuto závěru docházela soudní praxe²³. U CCCA tento závěr ještě nebyl judikován, ale vzhledem k tomu, že se jedná o standardní a dlouhodobý přístup k této otázce, lze takový závěr s nejvyšší pravděpodobností očekávat. Je politováníhodné, že nová česká norma nepřevzala rozšířený systém, kdy v důsledku zvyklostí a praktik nebývá trváno na písemné formě²⁴. Rovněž neakceptaci moderních prostředků komunikace nelze kvitovat u nové právní úpravy.

5. ČAS UZAVŘENÍ PROROGAČNÍ DOLOŽKY, ROZSAH VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ NA KTERÉ DOPADÁ PROROGACE

Časový rozměr zahrnuje velikou šíři možností, kdy může být prorogační dohoda sjednána a uzavřena. Může to být dopředu při sjednávání právního rámce vzájemných právních vztahů. Častou možností pak bude při uzavírání samotné smlouvy. Strany se na uzavření prorogačního ustanovení mohou dohodnout až v momentě sporu, ale také až v průběhu sporu. Ne všechny tyto možnosti musí být stranám nutně přístupné. Záleží na normách upravujících prorogaci, zda nevystaví limity.

Pro oblast vztahů, ve kterých je uzavření prorogace dovoleno, obecně platí, že lze uzavřít prorogaci pro celou oblast vzájemných vztahů, pro konkrétní právní vztah nebo pouze pro určité otázky z oblasti nebo konkrétního právního vztahu.

Nový ZMPS se otázkou času uzavření prorogace zabývá pouze v zájmu ochrany slabší strany u pojistných, spotřebitelských a pracovních smluv, a to omezením možností prorogace po vzniku sporu, pokud ujednání nemá jednostranně rozšiřovat práva slabší strany. Žádné mantinely nejsou vystavěny co do rozsahu vzájemných vztahů.

U nařízení Brusel I je situace značně složitější. Český překlad inkriminovaného ustanovení čl. 23 zní "... v již vzniklém nebo budoucím sporu z určitého právního vztahu...". Není pochyb

²³ Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1.vyd. Brno: MU v Brně, 2000. ISBN 80-210-1867-4. s. 201.

²⁴ Takové schéma je zakotveno např. ve Vídeňské úmluvě OSN o mezinárodní koupi zboží.

o tom, že prorogační doložku lze uzavřít kdykoliv před i po vzniku sporu. Jazykový výklad vede k závěru, že platně jde prorogační doložku uzavřít jen pro konkrétní právní vztah²⁵, nikoliv pro oblast právních vztahů mezi stranami²⁶. Jedná se o dle mého názoru závažné omezení. Další limity Nařízení jsou zakotveny v ustanoveních týkajících se spotřebitelských, pracovních a pojistných smluv, kdy z důvodu ochrany ekonomicky slabší strany je možné prorogační doložku platně sjednat pouze po vzniku sporu. I v tomto bodu je zjevná inspirace nového ZMPS nařízením Brusel I.

CCCA je, stejně jako nařízení Brusel I, omezeno pouze na konkrétní právní vztah (čl. 3 písm. a)). Z pohledu času uzavření prorogační smlouvy pak CCCA zasahuje prorogační doložky uzavřené jak před vznikem, tak po vzniku sporů (čl. 3 písm. a)).

6. EFEKTY PROROGAČNÍHO USTANOVENÍ - EXKLUZIVITA PROROGACE

V teorii se vyskytují dva možné přístupy k prorogační doložce. Dle prvního je k projednání sporu příslušné pouze fórum, které je prorogováno a jiné soudy se nesmí sporem zabývat. V tomto pojetí se jedná o exkluzivní prorogaci. V druhém pojetí si sice strany zvolily fórum, avšak i jiné soudy mohou spor projednat, pokud jim strany spor předloží. Jedná se o neexkluzivní prorogaci. Strany většinou tuto problematiku výslovně neřeší a tak často záleží na pohledu fóra, zda prorogaci považuje za exkluzivní, či ne.

Věta první ust. § 86 odst. 2. nového ZMPS, svědčí o přijetí koncepce exkluzivity prorogovaného fóra. Dle písmena a) odst. 2. ust. §86 nového ZMPS české soudy i přes derogaci jejich pravomoci spor projednají, pokud strany prohlásí, že na ujednání netrvají. Dle mého názoru tímto ustanovením není koncept exkluzivní prorogace narušen, neboť obsahem prohlášení stran je změna prorogační dohody²⁷. Dle písmen b) a c) však český soud spor projedná, pokud by rozhodnutí vydané v cizině nemohlo být v České republice uznáno nebo jestliže se zahraniční soud odmítl věcí zabývat [přestože byl prorogován - pozn. autora]. Obě možnosti znamenají nepochybně porušení exkluzivity prorogovaného fóra. Při zcela striktním pohledu by se tak zdálo, že nový ZMPS přijal koncepci neexkluzivní prorogace. Důvodová zpráva v komentáři k ust. §87 uvádí, že se jedná o výjimky z koncepce exkluzivní prorogace, které jsou do textu zákona vtěleny ze zcela praktických důvodů²⁸, s čímž nelze než souhlasit.

Nařízení Brusel I výslovně uvádí v čl. 23, že pravomoc soudů dohodnutá mezi stranami je výlučná, není-li v dohodě uvedeno jinak. Výjimku tvoří čl. 24 Nařízení, tzv. podřízení se

²⁵ V anglické verzi “particular legal relationship”.

²⁶ Shodně Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Brno: MU v Brně, 2000. ISBN 80-210-1867-4. s. 197.

²⁷ Určitá výjimečnost tohoto ustanovení tak spočívá v tom, že písemná prorogační dohoda může být měněna i ústním prohlášením stran.

²⁸ Ministerstvo spravedlnosti. Důvodová zpráva k návrhu zákona o mezinárodním právu soukromém. [online] 2009. [cit. 29.11.2009] Dostupný z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Zakon_o_mez_pravu_soukromem-duvodova_zprava_po_pripominkach.pdf s.23.

řízení, které obsahem a smyslem odpovídá ust. §86 odst. 2. písm. a) nového ZMPS. Ve vztahu k prorogačním dohodám, které nespádají pod rozsah nařízení Brusel I29 avšak prorogují soud členského státu pak v odst. 3. čl 23 Nařízení je upravena situace obdobně s ust. §86 odst. 2. písm. c) nového ZMPS.

Působnost CCCA je omezena pouze na exkluzivní prorogační ujednání (čl. 1 odst. 1 CCCA), přičemž, pokud není výslovně ujednáno mezi stranami jinak, má se za to, že se jedná o prorogaci exkluzivní. Koncepce exkluzivní prorogace je částečně prolomena v čl. 6 CCCA. Tento článek umožňuje, aby věc projednal i soudy jiného než prorogovaného fóra, pokud je prorogační dohoda neplatná, byla by způsobena zjevná nespravedlnost nebo nastal rozpor s veřejným pořádkem, dohoda nemůže být rozumně vykonána nebo prorogovaný soud odmítl řízení zahájit. Jedná se o stejné výjimky, jaké byly popsány u nového ZMPS.

7. DŮSLEDKY NEDODRŽENÍ PROROGAČNÍ DOHODY

Ačkoliv všechny předpisy přiznávají sudišti zvolenému stranami exkluzivitu pro řešení sporu, v praxi se mohou vyskytnout případy, kdy soudy některého státu tuto exkluzivitu poruší.

Na základě ust. §16 odst. 1 písm. a) nového ZMPS soud neuzná pravomocná cizí rozhodnutí, pokud “věc náleží do výlučné pravomoci českých soudů”. Nedodržení dohod o derogaci českých soudů tak nebrání aby cizí rozhodnutí mohlo být uznáno v České republice. Jak je to však v případech, kdy jsou prorogovány české soudy, ale přesto ve věci rozhodne zahraniční soud? Ve světle předchozího odstavce by měly v důsledku exkluzivity volby rozhodovat o věci výlučně české soudy. Otázku, zda judikatura nevyužije zúženého výkladu termínu “výlučná pravomoc” např. na spory z práv k nemovitostem, vyřešilo poslední znění nového ZMPS, kdy k původnímu textu zmíněného ustanovení bylo přidáno “ledaže se účastník řízení pravomoci cizího orgánu dobrovolně podrobil”. Je tak nepochybné, že pakliže se účastníci i přes uzavřenou prorogační dohodu podrobí pravomoci jiného soudu, bude takové rozhodnutí uznatelné a vykonatelné.

Z pohledu nařízení Brusel I se rozhodnutí vydané soudem, který ve věci jednal v rozporu se sjednanou prorogací přesto uzná, neboť oddíl 7. nařízení Brusel I, který prorogaci upravuje, není vyjmenován mezi oddíly, jejichž nedodržení způsobí neuznání rozhodnutí. Cílem zřejmě bylo zajistit maximálně snadný oběh rozhodnutí. Považuji za významné připomenout, že oblast uznávání v nařízení Brusel I je čistě intrakomunitární³⁰ a jedná se tudíž pouze o uznávání rozhodnutí jiných členských států. Vycházím-li z premisy, že ve všech členských státech je zajištěna určitá minimální míra spravedlnosti jak procesněprávní, tak hmotněprávní, pak je pochopitelné, že rozhodnutí věci jiným než prorogovaným fórem není problémem, pro který by rozhodnutí nemělo být uznáváno.

V CCCA je uznání a výkon rozhodnutí vydaných na základě dohody o exkluzivní prorogaci podle CCCA upraveno v hlavě III. CCCA. Mezi důvody, pro které by bylo možné odepřít uznání či výkon cizího rozhodnutí, a které jsou uvedeny v čl. 9 CCCA, jako důvod rozhodnutí

²⁹ Např. žádná ze stran nemá bydliště v členském státu.

³⁰ Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 133.

vydané soudem jiného fóra, než které bylo prorogováno nefiguruje. To je poměrně logické, neboť samotná CCCA v čl. 6 sice zakazuje, aby soudy jiného státu než prorogovaného zahajovaly či pokračovaly v řízení, avšak v písm. a) - e) zmíněného článku činí výjimky z uvedeného pravidla. Zajímavou otázkou bude, zda rozhodnutí vydaná na základě výjimek daných v čl. 6, písm. a)-e) CCCA budou uznatelná a vykonatelná v režimu CCCA, ačkoliv tato konvence v čl. 8 odst. 1 CCCA omezuje svůj režim uznání a výkonu pouze na rozhodnutí vydaná soudem členského státu určeného učiněnou exkluzivní volbou stran, případně soudem na kterého byla pravomoc spor rozhodnout přenesena podle čl. 5 odst. 3 CCCA. Bližší studium této otázky by překračovalo vymezený předmět této práce.

8. VZÁJEMNÉ VZTAHY MEZI PŘEDPISY

Vztah mezi novým ZMPS a nařízením Brusel I je dán principem aplikační přednosti³¹, ze kterého plyne že v případech, kdy bude možné v otázce prorogace aplikovat jak nový ZMPS, tak nařízení Brusel I, použije se norma obsažená v nařízení Brusel I. Nový ZMPS se tak bude používat pouze v případech na které nedopadá nařízení Brusel I. Jako příklad lze uvést prorogaci českých soudů jako neutrálního fóra ve sporech, kdy žádný z účastníků nemá bydliště na území ES nebo prorogace soudů mimo ES. Takový závěr je potvrzen i výslovně v ust. §3 nového ZMPS.

CCCA představuje mezinárodní konvenci a jako taková by měla mít přednost před novým ZMPS. “Problém” s takto jednoduchým vymezením postavení CCCA spočívá ve způsobu jejího přijetí, kdy na základě čl. 61 písm. c) a čl. 65 Smlouvy o Evropských společenství jsou to právě evropská společenství (dále jen “ES”), která jsou za splnění určitých podmínek výlučně oprávněna sjednávat závazky se třetími zeměmi a mezinárodními organizacemi³². Haagská konference mezinárodního práva soukromého, jakožto autor CCCA, je právě takovou organizací a změnou svého Statutu umožnila, aby se členy staly regionální organizace ekonomické integrace. ES rozhodnutím Rady č. 2006/719/ES vymezila v jakém rozsahu přecházejí pravomoci přijímat opatření v oblasti mezinárodního práva soukromého z členských států na ES a přijetí CCCA do této působnosti patří. Obecně platí, že mezinárodní smlouvy sjednané ES mají přednost před sekundárním právem ES³³. Vztah mezi CCCA a předpisy ES je v otázce prorogace výslovně upraven v ust. čl. 26 odst. 6 písm. a) CCCA. CCCA se bude aplikovat přednostně ve všech případech, s výjimkou případů, kdy obě smluvní strany prorogačního ujednání budou rezidenty³⁴ členských států ES35.

³¹ blíže Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 67n.

³² blíže Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 50 a s.108n.

³³ blíže Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 63

³⁴ Otázku rezidence řeší CCCA výslovně v čl. 4 odst. 2., přičemž kritéria pro určení residence jsou velmi široká. Mezi jednotlivými kritérii není výslovně zakotven žádný vzájemný poměr. Domnívám se, že pro určení residence v určitém státu bude dostačující splnění jediného jakéhokoliv z daných kritérií.

Z výše uvedeného pak vyplývá, že po vstupu všech probíraných norem v účinnost se bude prorogace řídit v první řadě CCCA, ve věcech nespádajících do věcné působnosti CCCA nebo mezi smluvními stranami rezidentními ve státech ES to pak bude nařízení Brusel I, kterému bude prorogační úmluva podléhat a pokud věc nebude spadat ani pod nařízení Brusel I, bude nutné prorogační ujednání posuzovat podle nového ZMPS. Hraniční body mezi nařízením Brusel I a novým ZMPS byly popsány výše. Zbývá tedy popsat hraniční body mezi nařízením Brusel I a CCCA. Pro tuto otázku je důležité určit charakter dosahu norem obsažených v CCCA. Dle mého názoru normy obsažené v hlavě I a II CCCA jsou normami s působností "erga omnes". K tomuto závěru mě vede skutečnost, že v těchto hlavách je veškerá pozornost soustředěna na to, aby soud, který bude věc rozhodovat byl soudem státu, který je smluvní stranou CCCA. Z pohledu samotných stran je dáno pouze, že prorogační dohoda musí mezinárodní charakter (čl. 1 odst. 1 a odst. 2 CCCA). Nikde není dáno, že prorogační ujednání musí být uzavřeno mezi stranami z nichž alespoň jedna musí být rezidentem smluvního státu CCCA. Je-li tento závěr správný, pak platí, že CCCA se bude aplikovat i v případech, kdy dohodu o prorogaci uzavřou osoby s rezidencemi ve státech, které nejsou smluvními stranami CCCA ve prospěch fóra státu, který smluvní stranou je. Takovému závěru svědčí i hlava III. CCCA, zabývající se uznáním a výkonem rozhodnutí vydaných podle CCCA, který má charakter jasné *inter partes* 36a je výslovně jmenována pozornost tomu, aby stát vydávající rozhodnutí i stát v němž je o uznání a výkonu žádáno byli oba smluvními stranami CCCA. CCCA tak nařízení Brusel I nahradí v mnohých případech. Již výše bylo řečeno, že nařízení Brusel I se použije místo CCCA v případech, kdy obě strany budou residenty ES. Nařízení Brusel I se taktéž bude aplikovat ve věcech, které jsou vyloučeny z působnosti CCCA. Nejčastěji to bude prorogace ve vztazích pracovních a spotřebitelských. Naopak CCCA se použije místo nového ZMPS v případech, kdy fórum České republiky bude zvoleno neutrálním fórem mezi stranami, z nichž ani jedna není rezidentem ES. Příkladem pro použití nového ZMPS tak může být např. prorogace českých soudů ve věcech pracovních uzavřená mezi stranami z Ruska a Číny.

9. ZÁVĚR

Po přijetí CCCA i nového ZMPS bude možnost sjednání prorogace upravena ve třech právních předpisech současně. Vzhledem ke vzájemným poměrům mezi nimi nelze říci, že by se některý z těchto předpisů stal prakticky obsolentním. Ač se jednotlivé předpisy v mnohém překrývají a lze konstatovat, že zvolili stejný přístup k pojímání prorogační doložky, vzhledem k omezením daným lze očekávat využívání a aplikaci každého ze zkoumaných předpisů, neboť tyto navzájem překrývají svá "slabá" místa. Situace existence tří souběžně aplikovatelných právních předpisů jistě nebude z pohledu aplikační právní praxe nejvýhodnější a nejjednodušší. Lze očekávat spory o vymezení působnosti a vzájemných vztahů mezi jednotlivými předpisy. Specifikem ve vztahu mezi předpisy pak je, že mezi nimi nejsou hierarchické vztahy v užším smyslu slova, ale vzájemné postavení je dáno aplikačními přednostmi.

³⁵ Shodně Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 176 a s.155

³⁶ Podobné uspořádání má i nařízení Brusel I. viz blíže Pauknerová, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-034-8. s. 133.

Literature:

- Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 4. vyd. Brno: Doplněk, 1999. 430s. ISBN 80-7239-037-6.
- Kučera, Z., Tichý, L. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. 368s. ISBN 11-057-89.
- Ministerstvo spravedlnosti. Důvodová zpráva k návrhu zákona o mezinárodním právu soukromém. [online] 2009. [cit. 29.11.2009] Dostupný z:<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Zakon_o_mez_pravu_soukromem-duvodova_zprava_po_pripominkach.pdf>
- Pauknerová, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1.vyd. Praha : C.H. Beck, 2008. 409 s. ISBN 978-80-7400-034-8.
- Rozehnalová, N., Týč, V., Novotná, M. Evropské mezinárodní právo soukromé. 1.vyd. Brno: MU v Brně, 2000. 346s. ISBN 80-210-1867-4.
- Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 3.vyd. Praha:Linde Praha, a.s., 2001.335s. ISBN 80-7201-296-7

Reviewer:

Naděžda Rozehnalová

Contact – email:

vladimir.dolezel@centrum.cz